

LIGA ROMÂNĂ

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE ÎN FIE-CARE DUMINECĂ

Anul IV. — No. 40.

10 Octobre, 1899.

MANIFESTAȚIA DELA ROMA

Depunerea coroanei de bronz la picioarele Columnei lui Traian a devenit, grație intervențiunii neobosite a d. V. A. Urechia și a celorlalți Români prezenți la Roma, o *grandioasă manifestare a latinității neamului român*.

Toate ziarele italiene ne aduc lungi și entuziaste dări de seamă despre această festivitate.

Deocamdată reproducem aci, în traducere, discursurile rostite cu acea ocaziune.

D. *Urechia* a pronunțat următorul discurs:

Exceleență!

Ilustre D-le Primar!

«Popoare eșite din acelaș leagăn, despărțite în curs de veacuri prin evenimente, pot să ajungă, că numai vorbesc aceeaș limbă, dar pentru asta oare să nu mai fie frați? Această frățietate să cuprindă nu numai în limbă, ci mai virtos în caracterul fiziologic și mai presus de toate în caracterul psihologic al popoarelor.

«Etnograful cinstit, care lucrează pentru dreptate și nu pentru interese de altă natură, cînd cercetează țările române, nu poate să nu vină la concluziunea, că «Românii și Italienii sunt popoare de aceeaș origină, și sunt frați adevărați». Românului nu-i lipsește nici una din trăsăturile psihologice proprie Italianului.

«O singură diferență neînsemnată poate să fie observată: că Italianul ca frate mai mare, a rămas în casa părintească, și a-

deseori a pierdut din vedere, sau poate că a uitat de tot, că are și un frate în despărțare: cită vreme Românul n'a uitat nici odată casa părintească, **Roma**, care este și astăzi idealul vieții sale.

«Aceasta însemnează, că Românul posedă o conștiință națională în mod neîndoios. Această conștiință națională latină se manifestă în toate direcțiile dezvoltării vieții națiunii române. Folclorul nostru, cronicile și legendele noastre vechi și nouă sunt pline cu Roma și cu Traian.

«Iubitul meu coleg Tocilescu ar ști să vă spună, că pentru poporul român tot lucrul măreț din cer și pe pămînt, este opera lui Traian. «Via lactea» e calea pe care a pornit Traian, să ajungă în Dacia, conducînd acolo «infitas copias hominum, ad agros et urbes colendas».

«Exc. V. puteți fi încredințat, că nu numai clasa cultă a națiunii posedă această conștiință națională latină, ci o are tot Românul, fără deosebire. Această conștiință a îndemnat pe acest păstor simplu din munții noștri, să călătorească la Roma, să vină și să salute, cum facem noi, urbea mare și sfîntă a străbunilor noștri.

«Suntem aici, Exc. și d-le primar, ca să venerăm columna marelui nostru Împărat, suntem aici, ca să spunem tuturor membrilor congresului, că Roma e „**Mama noastră**“.

«Am venit să spunem lumii întregi:

«Interroge, étranger, la ville des Césars;
Descends au vieux forum interdit au profane;
Découvre-toi devant la colonne Trajane
Encore debout parmi tant de restes épars.

Ma généalogie est inscrite à cet arbre;
Ton oeil la suivra mieux aux spirales du marbre,
Qu'au parchemin pâli d'un obscur chroniqueur.
C'est le livre éternel, le livre d'une race...»

«Așa este, această columnă este documentul neperitor al nobleței noastre în mijlocul popoarelor orientale.

«Excelență!

«Eu nu cunosc în istoria modernă o pagină mai glorioasă pentru Români, decât acea scrisă de Exc. Voastră pentru noi în ziua de azi.

«E mare, și binecuvîntată este această zi, 12 Octomvrie.

«Mare, fără seamăn în urmările sale, pentru că în această zi, în prezența ilustrilor reprezentanți ai capitoliului etern, Exc. Voastră ca un om de înaltă știință, de inimă mare, a-ți sigilat la picioarele acestui altar glorios, în care odihnește sufletul gîntei latine, a-ți sigilat, zic, legătura nedestructibile alor două popoare.

«Suntem cu mult mai tare mișcați, decît să putem spune în cuvinte adinca noastră recunoștință pentru Exc. Voastră și d-nul Primar.

«Permiteți-mi, Exc, ca eu să depun această cunună la picioarele monumentului nostru. Ea va vesti veacurile viitoare, că legăturile noastre sunt încheiate pe veci.

«Documentul, care adeverește predarea cununei noastre, îl depunem în minile ilustrului primar al Romei Nemuritoare, rugîndu-l să binevoiască a-l conserva în arhivele capitoliului, ca o mărturie a zilei acesteia.

(Aici citește textul documentului).

«Și acum, dragilor mei compatrioți români, uniți-vă cu mine, și să aducem mulțămitele noastre respectuoase și cordiale Exc. Sale, D-lui Ministru, Il. Primar, presei nobile și patriotice, care cu această ocaziune a fost atît de gentilă și afectuoasă față de noi, tuturor, ilustrilor reprezentanți ai națiunii, senatorilor și deputaților, profesorilor dela Universitate, și pleiadei întregi a amicilor și filo Românilor.

«Termin propunîndu-Vă să strigăm din inimă :

«Trăiască rasa latină, «regină într'ale lumii gînte mari».

«Trăiască Italia!

«Trăiască Roma latină, eternă neatinsă!»

Aplause ca tunetul cerului au urmat după acest discurs sublim, ear corul a întonat din noul imnul: «Cintecul gîntei latine».

După d-l Urechia a luat d-l *Bacelli*, ministrul instrucțiunii publice al Italiei, cuvîntul zicînd :

Către Români!

«O voi cari, în pios pelerinagiu aci, veniți a vă închina înaintea acestui monument unde sunt sculptate faptele glorioase de acela care v'a dat o patrie și o civilizație, în inimele voastre se reînnoește de secole așa de palpitantă și de vie memoria isbîndei ce este mai puternică decît marmura. Dacă din înălțimea acestei coloane ar putea să se audă răsunînd încă glasul lui Traian, care resuna acum 18 secole, peste tărîmurile pe care a strălucit spada sa, alungînd și distrugînd ordele barbare, acolo unde strălucește ca soarele mănoasele cîmpii, va renaște o pădure de arme și de armate spre a arăta din nou omnirii puterea renăscînd.

Pietatea voastră, credința voastră neclintită ne dă un exemplu cu atît mai nobil, cu cît el e mai rar între popoare, de aceea trebuie să rămîie spre pomenire; cultul acestor virtuți reînviatau au subjugat regiunile barbare și le-a tras la sine cu strălucirea civilizației; dar virtutea singură nu este de ajuns: *Grecia era destul de mare cînd a venit în puterea Romanilor.*

«Puternicii popoarelor moderne, uitîndu-se în oglinda istoriei, trebuie să se simtă inferiori puternicilor vechi, dacă civilizației îi lipsește puterea, sau puterii îi lipsește civilizația.

Eu — a adăogat *Bacelli* — care astăzi sunt în capul educației naționale, mă simt fericit, o Români, că vă pot da ca exemplu tineretului italian ca o comoară de iubire pentru țară și nu mă feresc a spune că acest tesaur se păstrează mai bine de aceea cari sunt mai departe de patrie, de cît de aceia cari se găsesc într'însa și cari uită prea repede sîngele vărsat, și eroismul îngropat.

«Vă salut pe voi — sîrși ilustrul *Bacelli* — cari n'ați fost nici odată învinși, o Românilor!

«Voi sunteți o pagină deschisă din marea carte a istoriei Romanilor, voi sunteți o pagină deschisă din marea carte a istoriei

Romei, pentru aceasta nu însă și o pagină uitată, din contră ea e însemnată de cea mai mare iubire și admirațiune.

«Coroana de bronz pe care voi o depuneți la picioarele acestei colonne, istoria, această mare justițiară a oamenilor și lucrurilor, o va depune într-o zi peste patria voastră, arătînd-o întregii omeniri ca un exemplu de nesfîrșită iubire pentru mărirea Romei, ai cărei demni fii sunteți».

Acest discurs a fost salutat de aplause sgomotoase și de strigăte de Viva Italia! Viva România!

Discursul lui Baccelli, tipărit în românește a fost împărțit asistenților.

* * *

După discursul ministrului Baccelli, d-l Urechia citește următorul document comemorativ, scris pe pergament, italienește și românește :

«Anul 1899 luna Octomvrie 12, cu autorizațiunea autorităților competente, noi subscrișii depunem la baza columnei lui Traian, fundatorul națiunii române în Dacia, o coroană de bronz modelată de sculptorul Ectore Cadorn și turnată la școala de arte din Bucurește.»

«Acest omagiu din partea națiunii române, rugăm pe ilustrul primar al Romei să se conserve în perpetuu ca semn de legămînt al națiunii noastre cu glorioasa rasă latină și cu sora noastră mai mare Italia și să se conserve acest document în arhivele dela Capitoliu. O copie se va depune la arhivele Ateneului din București și alta la biblioteca Urechia din Galați».

După aceea d-l Urechia a încredințat pergamentul ajutorului de primar Galluppi, pentru conservare în arhivele Capitoliului.

Primind d-l Pro-primar Galluppi documentul în minile sale, emoționat de un entuziasm de nedescris, în numele Senatului și Poporului Roman pronunță următorul discurs:

Frați Români!

«Cununa comemorativă, ce a-ți depus astăzi pe baza acestui monument strălucit, carele ne amintește unul din perioadele cele mai glorioase ale domniei romane,

este un nou și sărbătoresc atestat despre alipirea sinceră a poporului român către Italia, și în special către Roma.

În numele concetățenilor mei, pre cari am onoare a-i reprezenta aici, Vă mulțumesc pentru acest omagiu, ce a-ți adus Romei, pre care poporul român o consideră ca și *Mamă!*

«Strănepoți ai legionarilor, pre cari Împăratul biruitor i-a fost așezat ca sentinele la hotarele orientale ale împărăției, Români sunt cu tot dreptul mîndri de latinitatea originei lor.

«E într-o adevăr lucru de mirat, tenacitatea poporului român, în conservarea numelui, a tradițiunilor și a mîndriei de ginte latină, resistînd loviturilor invaziunilor, și nimicînd toate ispitele înșelătoare ale dușmanilor, în specie ale fanarioților, cari lucrau ca să-i răpească moștenirea sfîntă a limbei și a naționalității.

«Conștiința originei e atît de vie în inima acestei națiuni generoase, ca fii poporului român învață din vorbele părinților lor, din învățăturile profesorilor, să iubească Italia, ca pre o soră mai mare a națiunii lor; preoții lor se nizuiesc a curăți limbajul lor latin de vorbele străine, ce s'au furișat în elementele lui.

«Ca și Italienii, poporațiunile române și-au luat credința pentru lupta emancipării lor de sub jugul și opresiunea străină, din amintirile glorioase ale străbunilor.

«Din tradițiunile romane s'a inspirat **gloriosul păstor Horia**, cînd în 1784 din pădurile dela Baia de Criș, a proclamat războiul de independență și de estermînarea opresorilor fuduli și trufași, numîndu-se ca și Traian, Împăratul Daciei.

«Și cu eroismul unui Roman, căzu jertă Valachul!

«Surprins de numărul preponderant al dușmanilor, vîndut de unii păstori, și condus la pierzare a suferit fără frică chinurile și schingiuirile și batjocurile sălbatice la cari l'au supus călăii barbari înainte de a-l truce.

«Conservînd amintirea originei sale geoloasă pentru tradițiunile sale, și mîndru de cultura sa română, poporul român este azi sentinela expusă a latinității în Orient.

«Așadară cu nespūsă bucurie și cu entuziasm ferbinte petrece Italia desvoltarea

neîncetată și progresul puternic, ce face tinăra și viguroasa națiune, gentila *insulă latină*, ce se înalță maiestoașă din marea slavă a Europei orientale.

«Românilor! pentru Italiani va fi pururea o amintire scumpă și pătrunzătoare dovadă mare de afecte de iubire, când în 1870, națiunea soră, prin parlamentul său, rupînd întîrzierile diplomației europene tremurătoare, s'a grăbit a felicita guvernul Italiei din ocaziunea evenimentului fericit că Roma a devenit capitala ei.

«Frați Români! Omagiul ce ați prezentat azi Romei și Italiei în numele conaționalilor voștri, va contribui ca unirea celor două națiuni să devină din ce în ce mai intimă, spre scopul de a realiza acea misiune de pace și de civilizațiune, ce a fost în mod constant aspirațiunea geniului latin».

ACTE ISTORICE

Manifestațiunea Românilor la Roma este pînă acum unică în felul ei și merită a fi înregistrată în analele Ligii. Reproducem aici și în originalul italian după *Il Popolo Romano* discursurile rostite cu ocazia depunerii coroanei de bronz la Columna lui Traian.

Discursul d-lui V. A. Urechia :

Eccellenza, illustre signor Prosindaco,

Popoli usciti dalla medesima culla, divisi a traverso i secoli dagli avvenimenti, possono arrivare a non parlar più la stessa lingua. Saranno però per questo meno fratelli ?

Tale fratellanza è stabilita meno per la lingua, che per i caratteri fisiologici, e sopra tutto per i caratteri psicologici.

L'etnografo coscienzioso colui che lavora non in vista del lucro, ma solo per la verità, quando visita i paesi rumeni, non può non arrivare a questa conclusione: rumeni e italiani sono popoli della stessa origine e veramente fratelli. Nessun tratto particolare psicologico dell'italiano manca al rumeno.

Una sola piccola differenza può essere avvertita: l'italiano è rimasto, come figlio maggiore, nella casa paterna e ha spesso perduto di vista se non dimenticato, l'altro fratello, mentre il rumeno non ha mai scordata Roma, che resta sino ad oggi l'ideale di tutta la sua vita.

Ciò vuol dire, che il rumeno possiede una *coscienza nazionale* latina, che si manifesta in ogni tratto della evoluzione della sua nazione. Tutto il nostro antico folklore, anzi le nostre vecchi cronache, sono piene di Roma e di Traiano.

Il mio illustre collega Tocilescu potrebbe dirvi come per il popolo rumeno ogni cosa grande del Cielo e della terra sia opera di Traiano. La Via Lattea è la via seguita dal grande Imperatore per andare in Dacia a fondare la nazione rumena, conducendovi «*infinitae copiae hominum ad urbes et agros colendas*».

L'Eccellenza Vostra voglia riconoscere che questa coscienza nazionale latina non esiste soltanto nelle classi colte della nazione rumena, ma è anzi carattere di tutti i rumeni. E dessa che ha spinto questo povero pastore della nostre montagne-Cartianu-a venire spontaneamente a Roma, per salutarvi, come noi facciamo, la grande e santa città degli antenati.

Siamo qui, per venerare questo monumento del nostro grande Imperatore; per ripetere agli scienziati riuniti nel Congresso, la stessa parola profferita un giorno da questo pastore alla Polizia romana, che lo allontanava una notte dai piedi della colonna: *E' mama nostra!*

Ci siamo per dire al mondo intero, con il contadino rumeno:

«Interroga, o straniero, la città dei Cesari, scendi negli antichi fori interdetti ai profani, scopriti innanzi alla colonna di Traiano, ancora in piedi eretta fra ruderi dispersi. La mia genealogia è scritta su questo albero; il tuo occhio la può seguire sulle spire di marmo meglio che sulla pergamena d'un oscuro cronista: è il libro eterno, il libro di tutta una razza.» (*J. Brun*).

Sì, esso il grande e imperituro documento della nostra nobiltà in mezzo al popoli dell'Europa Orientale».

Eccellenza,

Io non conosco nella storia moderna dei Rumeni una pagina più importante di quella che l'Eccellenza Vostra scrive per noi in questo giorno.

Sì grande e fausto è questo 12 ottobre. Incomparabilmente grande per le sue conseguenze perchè è quello in cui, in presenza dei rappresentanti illustri del Campidoglio eterno, Vostra Eccellenza, illustri sig. ministro Baccelli tanto come sommo scienziato e uomo di cuore, quanto come ministro evocatore della grandezza antica del Regno d'Italia, avra suggerito, ai piedi stessi di questo glorioso altare,

che contiene l'anima della razza latina, il patto indistruttibile di entrambi i popoli.

L'emozione è troppo grande per poter trovare le parole proprie a esprimere all'Eccellenza Vostra e al signor Sindaco, tutta la profonda riconoscenza che trabocca dal nostro cuore.

Vogliate, Eccellenza, permettere che io deponga ai piedi del nostro monumento questa corona di bronzo, in nome della nazione rumena.

Essa certo non può dare la misura dell'amore che ci lega alla razza latina e in particolare alla nazione italiana, ma almeno gioverà a dire ai secoli futuri che i nostri legami sono indissolubili.

Il documento che attesta la consegna della nostra corona, ci prendiamo la libertà di affidare alle mani del sindaco di Roma immortale, pregandolo di volerlo conservare nell'archivio del Campidoglio, quale testimonianza di questo giorno solenne.

E ora, cari compatrioti Rumeni, unitevi a me per porgere a S. E. il ministro Baccelli, all'illustre sindaco di Roma, alla nobile e patriottica stampa italiana, che in questa occasione ci fu larga di premure e di affezione; e a tutti gli italiani presenti venuti così numerosi attorno a noi, e anche a quelli che ci accompagnano coi loro voti, agli illustri rappresentanti della Nazione italiana, senatori e deputati, ai rappresentanti e illustri professori dell'Università, alla grande pleiade di amici e filo-rumeni, alla nazione italiana intiera, i nostri ringraziamenti rispettosi e cordialissimi.

Termino invitandovi a gridare: *Viva la razza latina, regina intr'ale lumei ginte mari!* (regina tra le grandi nazioni del mondo), *Viva l'Italia! Viva Roma latina, eterna ed intangibile!*

Discursul d-lui ministru Baccelli:

Romeni!

O voi che in pio pellegrinaggio venite ad inchinarvi dinanzi a questo monumento, dove sono scolpiti i fasti gloriosi di Colui che vi diede una patria ed una civiltà, nei vostri cuori si rinnova da secoli, così palpitante e viva la memoria del beneficio da digradarne la perennità del marmo.

Se dall'alto di questa colonna potesse oggi tuonare un'altra volta la voce di Traiano, da diciotto secoli muta, sulle terre che la fulminea sua spada avea reso deserte per la distruzione e la fuga di barbare genti, in luogo delle messi che s' indorano al sole sorgerebbe

una selva d'armi e d'armati a mostrare nuovamente al mondo la potestà redentrice.

La pietà vostra, la vostra fede indomata, offrono a noi un esempio tanto più nobile quanto più peregrino di ciò che possa sui popoli l'avito retaggio quando ridesti il culto di quelle virtù che soggiogando regioni barbare, poi le atraggono a sè col fulgore della civiltà. Ma la civiltà sola non basta. Era assai civile la Grecia quando venne ridotta in potestà dei Romani.

I reggitori dei popoli moderni, specchiansi nella storia, debbono sentirsi da meno dei reggitori antichi, se alla civiltà difetti la forza o alla forza la civiltà.

Ed io, preposto oggi alla educazione nazionale, sono lieto additarvi, o Romeni, alla italiana gioventù come un tesoro di patrio amore; ma non dissimulo che cotesto tesoro si custodisce meglio da chi è dalla patria lontano, che non da chi, in possesso di essa, troppo facilmente dimentica il sangue versato e l'eroismo sepolto.

Salvete, o invitti Romeni! Voi siete una pagina staccata dal grande libro della Storia Romana, ma non per questo obliati, anzi fatti segno alla più amorosa ed indelebile ammirazione. La corona di bronzo che voi deponete a piedi di questo marmo, la Storia, questa grande giustiziera degli uomini e delle cose, riporrà un giorno sulla terra vostra, segnalandola al mondo come esempio d'indomato amore alla grandezza Romana, di cui siete i figli più degni.

Romeni,

La corona commemorativa, che avete oggi deposto alla base dell'insigne monumento che ricorda uno dei periodi più gloriosi della potenza romana, e un nuovo e solenne attestato dell'affetto che il popolo prova per l'Italia in generale, ma specialmente per Roma.

Di questo fraterno omaggio reso alla città che il generoso popolo romeno considera come madre io vi ringrazio a nome dei miei concittadini, che cui ho l'onore di rappresentare.

Discendente dei legionarii, che il vittorioso Imperatore romano aveva posto a guardia dei confini orientali dell'Impero, i romeni sono giustamente orgogliosi della latinità della loro origine.

Mirabile invero fu nella storia la tenacità del popolo romeno nel conservare il nome, le tradizioni e l'orgoglio di gente latina, resistendo agli urti delle invasioni e sventando le trame insidiose dei nemici, specialmente dei

fanarioti, che tentavano di strappargli il sacro retaggio della nazionalità.

Così vive ancora è in quella generosa nazione la coscienza delle sue origini che i figli del popolo romeno apprendono dalle esortazioni dei loro parenti e dagli insegnamenti dei loro maestri ad amare l'Italia come la sorella maggiore della loro nazione; i poeti nei loro canti li dicignano come figli d'Italia; gli scrittori con assidua cura si adoprano a purgare da ogni innesto straniero il loro idioma latino.

Come il popolo italiano così le genti romene attingono dalle avite memorie la fede per iniziare e proseguire l'opera del nazional riscatto contro l'oppressione dello straniero.

E' alle tradizioni romane che si ispirava il glorioso pastore di Transilvania, l'eroico Horia, quando nel 1784 dalla foresta di Korosbanya, proclamandosi come Trajano Imperatore della Dacia, bandiva la guerra dell'indipendenza e dell'estermio contro i superbi magiari.

E romanamente cadde il valoroso Valacco. Sopraffatto dal soverchiante numero di nemici, tradito dai pastori e condotto al patibolo soffriva impavido gli strazii, le torture e gli scherni feroci, che prima di trucidarlo gli inflisse il barbaro carnefice.

Memore delle sue origini, geloso delle sue tradizioni, fiero della sua coltura il popolo romeno è oggi la sentinella avanzata della latinità in Oriente.

E' dunque con profonda gioia e con fervente entusiasmo che l'Italia segue attenta l'incessante e vigoroso progresso della giovane è forte nazione, della gentile *isola latina*, che emerge maestosa nel mare slavo dell'Europa orientale.

E sarà sempre per gli Italiani caro e commovente ricordo la grande prova di affetto che nel 1870 ricevettero dalla nazione sorella, quando il Parlamento romeno, rompendo gli indugi dela titubante diplomazia europea si affrettava a felicitare il governo d'Italia pel fausto avvenimento della redenzione di Roma.

Romeni!

L'omaggio, che Voi a nome dei Vostri nazionali avete oggi reso a Roma e all'Italia contribuirà a cementare sempre più saldamente l'unione spirituale che congiunge le due nazioni nel comune intento di realizzare quella missione di cività e di pace, che fu costante aspirazione del genio latino.

RELAȚII MAGHIARO-BULGARE

(Urmare)

III.

Ludvic cel Mare și Bulgarii (1).

Dela 1272, anul morții lui Ștefan V, pînă la 1366, se poate zice că a fost repaos în șirul conflictelor ungaro-bulgare. Este încă o problemă de rezolvat pentru istoriografia maghiară și balcanică, aprecierea după cuviință a rolului istoric al elementului cuman. Un vast teren se deschide pentru filolog, cit și pentru etnograf. Pînă nu vom cunoaște bine istoria iasigo-cumanilor, organizațiunea lor, pe basa trăsurilor etnice rămase, și numărul lor, în privința raporturilor ungaro-bulgare, lucrăm numai cu ipoteze.

Nouă ni se pare neîndoios, că elementul cuman stabilit în valea dunăreană a Bulgariei între 1229—1242, a cărui rămășițe le putem recunoaște în găgăuți de azi (2), cari deși sunt creștini, vorbesc o limbă cumano-turcă, a rămas în legătură cu elementul cuman din Ungaria, și aici trebuie să căutăm cauza cuceririi ungurești. Este clar tot odată, pentru ce se îndreaptă atacurile maghiare contra Vidinului. În cetatea Vidin și jur era armata compusă din păgînii iasigi, cari în pîlcuri, ca straje a liniei Dunărei, mereu supărau confiniile ungare. Numai așa putea apăra mai bine regele Ungar, Banatul-Severin, dacă cucereste cetatea vidinului din Bulgaria. Acest element iasigo-cuman locuia dela Vidin (3) pînă în Dobrogea (4), și are cam acelaș fel de rol în istoria Bulgariei, ca și rășboinicii noștri cumani în ultimele decenii

(1) Documentele însemnate cu număr roman, la cari ne provocăm, sunt în cea mai mare parte din archiva de Körmend, și apar în fascicolul II. «Történelmi-Tár», separat, cu adaos la această schiță istorică. Nu vrem să tratăm sistematic rășboaiile bulgare ale lui Ludovic cel mare, scopul nostru este numai indigetarea noilor date și puncte de vedere.

(2) Jireček. Das Fürstenthum Bulgarien 1891, p. 142.

(3) Oklevelek a magyar-bulgár összeköttetések történetéhez 1360—9. Történelmi Tárf. II 1898 No. IV.

(4) Iireček op. cit. p. 7, Iasytépé.

de sub domnia casei Arpadiane, și sub domnitorii din casa Anjou. În Bulgaria biruia partida la care se atașa Cumanii.

Desvoltarea etnică și geografică a Bulgariei în veacul XIV, duce la desmembrarea țării odinioară puternice și unitare. Cetatea principală a Bulgariei apusane ajunge Vidinul, de aici se naște puterea casei *Șişman*, probabil de origină cumană, dar amestecat cu sînge sîrbesc și bulgar slav. După moartea lui Șişman, despotul de Vidin, fiul său Mihail ajunge Țar (1323—1330) și își întemeiază împărăția cu capitala în Trnovo.

În timpul domniei celui dintîiu Anjou maghiar, Carol, interesele bulgărimii sunt aceleași cu ale imperiului maghiar, de oarece amîndouă au un vrăjmaș comun: sîrbul Ștefan III Uroș. La 1330 sîrbimea a zdrobit pe Bulgari la Velbuzd — după cum am amintit, și Țarul Mihail a rămas pe cîmpul de luptă. Regele Carol și-a luptat la 1330 lupta de apărare cu domnia sîrbă care se întinde pentru Macsó pe care Ștefan Uroș îl supăra deja la 1319. N'avem destule date, dar avem impresia că mobilizarea regelui maghiar în Severin a făcut pe regele sîrbesc ca să lase în tron pe Șişman II, fiul Țarului Mihail.

Fiul lui Ștefan Uroș, faimosul Dușan, a redus pe Bulgari la un rol cu totul inferior. Tînărul Șişman II în curînd a fost gonit, și pe tron s'a urcat Ioan Alexandru, nepotul Țarului Mihail, Țarul Alexandru și-a împărțit țara în două părți la 1364, a pus țar pe favoritul său pe Șişman cel tînăr, iar cel mai bătrîn, lui Stracimir, i-a căzut parte Vidinul. Pînă în timpul acesta regatul Maghiar n'a avut un imediat contact în afacerile interne bulgare, deoarece punctul central al activității lui Ludvic cel Mare cădea în partea Nord-Vestică a peninsulei balcanice, pe cînd Bulgaria — cum e obiceiul de a se zice astăzi, cădea în cercul de interese ale Serbiei atunci puternice. Numai atunci s'a prezentat privilegiul, cînd după moartea țarului Dușan (1355) culminanta a tot puternicie sîrbească se desface în elementele sale componente.

Causele răsboaelor bulgare ale lui Ludovic cel Mare nu le vedem îndestul de clar. Timpul expediției coincide cu împărțea făcută de Țarul bulgar Alexandru.

Ce putea să hotărască pe țar ca să facă acest pas? Pînă aci se spunea că simțind că i se apropie sfîrșitul zilelor, a vrut să asigure succesiunea pentru fiul său mai tînăr. De aceea Jireček îi pune anul morții la 1365 (1). Tot așa crede și Huber (2). Dar amîndoi amintesc ast-fel de date, după cari împăratul Alexandru și după 1635, trebuia să fie în viață; cu distincție Jierček observă că o cronică valahă pune moartea lui Alexandru la 1371. Iar Huber citează versul contimporan al lui Petre Suchenvirt. Amîndoi se împiedică de faptul că dacă țarul Alexandru n'a murit la 1365, ce l'a determinat, ca să facă împărțirea între cei doi copii ai săi? Însă noi avem dovezi că țarul Alexandru trăia încă la 15 Aprilie 1367, ba chiar și un act suveran se leagă de numele lui (3).

Trebue să găsim deci o altă cauză a împărțirii. Positiv nu știm nici noi, dar abea credem că ar fi de a se căuta în alt loc cauza, decît în neînțelegeri familiare. Alexandru, bătrînul țar, favorizînd pe fiul său mai mic, și-l face urmaș încă în viață, și ca sfetnic mai bătrîn, ascundea aceasta față cu fiul său mai mare, căruia i a dat dreptul străvechiu, ținutul Vidinului. În această afacere se iscă răsboire în familie, și atunci intrevine Ludovic, regele maghiar. Se pot presenta mai multe ipoteze pentru motivarea acțiunii lui. Putem crede că Cumanii pustiind Banatul Severin, i s'a dat ocazie lui Ludovic ca să-și valideze vechile pretenții ale coroanei maghiare. Se mai poate ca țarii din Trnovo: Alexandru și Ioan, ei inșiși l'au chemat contra lui Stracimir, de care ca să scape au dat mîna liberă lui Ludovic. Nu e probabil ca însuși Stracimir să fie chemat pe Ludovic, căci atunci abia am putea înțelege de ce s'a mulțumit numai cu Vidinul, și de ce a pus la închisoare pe Stracimir.

În timpul acesta începe răsboirea lui Ludovic cel Mare. Pornește pe linia Dunării, la 26 Aprilie 1365 ajunge la Szalankemen (4) la 30 Maiu (5) e deja sub zi-

(1) Geschichte der Bulgaren, p. 324.

(2) Archiv. f. oester. Gesch. LXVI, p. 29.

(3) Oklevek loc cit. VIII.

(4) Fejér X/3 p. 489.

(5) Idem p. 490. — Oklevek II. Iunie 2.

durile Vidinului, și chiar la 23 Iulie (1) zăbovește tot acolo. Expediția a fost încununată de succes. S'au distins (2) foarte mulți, și regele a alipit țării teritorul cucerit, dându-l în grija voevodului transilvan Dionisie (3).

Pentru asigurarea noiei cuceriri a internat pe Stracimir și pe soția lui ca prizonieri în cetatea Gumnik (Bosiljeos, lângă Csazma), și încă chiar pentru patru ani.

În vremea aceasta veneau zile grele pentru domnia maghiară în Vidin. Voievodul Dionisie, căpitanul «Vidinului și împrejurimeii», este înlocuit de Filpös, iar la 1367 de Petre Himfi, -ca Ban (4) și la 1368 Febr. de Benedict Himfi (5).

Regele Ludovic ca să-și asigure noua carieră, institue banatul militar bulgar, cu care, pentru fortificarea militară, unește Orșova, Sebeșul și Temișoara, așa că aparțineau Maciovie, Sirmiul (Szerém) și Volkóu. Noul Banat a suportat proba de foc în 1366, căci atacul Țarului Șișman contra acestui teritor smuls din vechiul țarat, nu a isbutit (6).

În scurtul timp al ființării Banatului s'au distins doi membri din familia Himfi, ca paznici neînfrinți în acest primejdios punct de Sud-Est. Himfiști erau p'atunci trei: Petre, mareșal (udvaribejáró) la 136; Benedek, maestrul, tot atunci comite suprem în Maramureș; și Ladislau (7) toți fii lui Paul. La 1363 au luat parte amândoi în războiul bosniac; atunci Benedek este ișpan de Pojon (8); la 1365 Maestrul Benedict e fișpan de Keve și Baraș (9), iar Petre este aprodul de Curte favorit al regelui (10).

La 1367 găsim pe Petre Himfi, cel mai tânăr, ca ban bulgăresc. că se găsește într-o foarte grea situație când anunță pe regele Ludovic despre un lucru, de care noi pînă acum nici-o știință n'am avut. El scrie în scrisoarea sa datată la Vidin, în 15 Aprilie 1367 (11), că Voyehna de lângă mare i-a dat de știre că împăratul

grecesc (Ioan V) a făcut pace cu țarul Alexandru din Trnovo. Ioan V s'a obligat, ca să ajute pe un oare-care Zsaykuch (1) cu bani, pentru recucerirea Vidinului, iar țarul Alexandru a făgăduit, că dacă va pune mîna pe Vidin, cu ajutorul împăratului i-l dă în schimb.

Pentru aceasta regele Matei a fost foarte circumspect în privința noiei sale cuceriri, și cu atît mai virtuos, cu cît și voievodul valah Vladislav (László) s'a întors contra lui. Unui voievod indigen, care cere să i se întărească drepturile, îi scrie într-o scrisoare (2) de la 7 Iunie 1366, că va merge el însuși la Vidin. De aci se vede că regele Ludovic mai demult avea de gînd să facă rînduială în Bulgaria, dar nu i-a venit rîndul, căci a scris scrisoarea dată (3) la sfîrșitul lui Octombrie în anul 1368 «în Bulgaria prope castum Zokol», sau că este greșală, greșală de scris, în loc de Bosnia de oare-ce cetate cu acest nume nu cunoaștem în Bulgaria. Tot acestui voievod Gheorghe, căruia îi promite întărirea drepturilor pentru cazul prezentării sale la fața locului, îi dăruiește cinci sate la 18 Iulie 1368, în castelul său din Liget (4).

Dar în urma războiului purtat în Banat cu Valahii la 1368, raporturile s'au desvoltat nefavorabil. Voievodul Vladislav (László) a avut succese la marginile Ardealului, numai în Severin a stat locul Nicolae Garray. Deși căpitanii districtului Vidinului, și anume șefii garnisoanelor de Vidin, de Cetatea-albă (5) (Belogradcik), și de Lagan, au fost asigurați din partea regelui că dacă vor fi nevoiți a se retrage, nu i va socoti de necredincioși (1368, Dec. 4) (6). Așa se întîmplă de n'a fost Benedict Himfi, banul, în Banat pe atunci, ci a fost cu armatele severinene. Cetățenii din Vidin strîmtorați din toate părțile, și cu deosebire juzii comunității raguzane de acolo, au rugat pe banul să se reîntoarcă de urgență, căci altfel ei se despart de dînșii (7).

(1) Oklevelek III.

(2) Idem IV.

(3) Fejér X/3 p. 551-60. 1366.

(4) Oklevelek VIII.

(5) Fejér IX/4 p. 120-173.

(6) Jireček op. cit. 327.

(7) Körmend, Heimiana 164.

(8) Oklevelek I.

(9) Körmend loc cit. 199.

(10) Aulæ invenis idem 198.

(11) Oklevelek VIII.

(1) Cine să fi fost? — nu știm; poate vre-un turman care lucra în interesul lui Alexandru, de oare-ce acesta după înfrîngerea de la 1366 nu-i biruise prin forță.

(2) Oklevelek VI.

(3) Századok 1869, p. 127.

(4) Oklevelek X.

(5) De la Vidin spre sud. Jireček op. cit. 425-5.

(6) Oklevelek XII.

(7) Idem XI.

În aceste împrejurări regele Ludovic s'a oprit cu gândul la țarul prizonier din Gumnie. Poporațiunea ortodoxă din jurul Vidinului, atacată în legea sa ortodoxă, a apelat la țarul Șişman, și la voevodul valah. Resultatul acestui apel a fost, că garnisoanele maghiare s'au retras. Numai în Vidin a rămas Banul, care a dat în mână Metropolitului de Calocia, Ștefan pe țarul Stracimir. În urmă, la 1369, orașul Vidin, în basa dreptului regal maghiar, îi revine iarăș lui Stracimir (1). La 1370 Benedict Himfi nu mai e decît condam banus Bulgariae (2) și astfel la 1369 încetează domnia de fapt maghiară în ținutul Vidinului.

Benedict Himfi, ca unul care cunoaștea bine stările de lucruri valache (3), primește comanda comitatului și cetății Temișoara (4) la 1371, și a stat în mare cinste la rege pînă la sfîrșit.

Și dela 1370—1444 sînt numeroase întilnirile între istoria noastră și Bulgaria, dar acestea intră deja în capitolul raporturilor istorice dintre maghiari și turci.

(Va urma)

S. S. Secula.

DEVOTAMENT

PENTRU

CULTURA NAȚIONALĂ

În gazetele noastre zilnic poți ceti dări de seamă, extrase, resumate și traduceri din opere streine de o foarte problematică valoare pentru noi Români. Toți scriitorășii obscuri din streinătate sînt îmbrățișați de presa noastră, presentați publicului în specimene din cărțile lor, dar cînd vorba e de vr'un scriitor român, mai toate gazetele se întrec a-l tănuir.

Deunăzi apăru cartea d. *A. C. Cuza*, despre *Poporație* și pînă azi mai nici o gazetă n'a găsit de cuviință să iea notiță

despre ea. Tot așa nu ne aducem aminte ca în presa noastră să fi apărut vr'o dare de seamă despre valoroasa carte a d-lui *Dr. Onciul, Originele Principatelor Române*.

Acum de curînd apăru o scriere «*Științe, istorie și morală sau încercări asupra stărei noastre sociale* de d. *Const. Popovici-Conta*.»

Autorul face o analiză critică a situației noastre, discutînd-o din punct de vedere istoric și politic. El vorbește pe larg și foarte documentat despre inalienabilitatea proprietății rurale, despre legea tocmelelor agricole, despre educație și învățămînt. insistînd cu multă căldură asupra unei direcții patriotice și morale. Recomandăm cetitorilor noștri această instructivă scriere din care, înainte de a ne pronunța mai pe larg asupra ei, reproducem aici următorul specimen:

Redeșteptarea spiritului național se datorește școlii. Școala Română a dat semnalul regenerării noastre naționale. Despre această înaltă școală vorbind am numit, în cele spuse mai sus, pe nemuritorul nostru maestru Gheorghe Lazăr care, prigonit în subjugata sa țară natală, a venit în București unde, după mii de piedici, a reușit să fie învățător de teologie și inginerie la școala din Sf. Sava. De acolo, prin fapte el a dovedit că științele se pot învăța și în limba română. El s'a făcut interpretul durerii tuturor Românilor luminați, cari simțiau acea mare durere că sborul și înfrumusețarea noastră națională era împedicată, mai virtos de acei cari sub aripile străinilor crescuți defăimau limba și neamul românesc; pe acest neam, ai cărui fii sînt strănăpoții cari poartă numele și sîngele strămoșilor Romani, al căror neam, oare cînd, era cel mai mărit al lumii, era cel mai iscusit, era cel mai înțelept înfrumusețat întru științe, cel mai mare în sufletele patriotice. — El vulgariză știința, dînd impulsione la aceasta întreg poporului și claselor de jos, căci și la Romani asemenea era îndemnul «luminării neamului», precum a acelor de jos și săraci, așa și a celor de sus și bogați. — El a răușit a dispersa ceața

(1) Idem XIII. Aceasta a bănuit-o și Jireček, op. cit. p. 328.

(2) Körmend. Heimiana 228. Cu titlu și la 1375 se pomenește tot așa.

(3) Okevelek VII.

(4) Běl dipl. I. 181.

ce, noi Români, aveam în ochi și care ne împedica de a vedea lumina soarelui!

Toate aceste dorinți românești mărturisite ca încercate, de însuși Gheorghe Lazăr (1) sunt astăzi aduse la îndeplinire. Mari și nenumărate erau obstacolele și necazurile ce el a întâmpinat. Slabe au fost mijloacele ce i s'au pus la îndemână. Ferbinte însă a rămas în generațiunile urmate entuziasmul cu care Gh. Lazăr în Muntenia și Asachi în Moldova au pornit procesul de regenerare a neamului românesc pe toate terenele: cultural, social și politic; atât de puternic, a fost focul inimei lor.

A cunoaște pe noi înșine, au zis acești mari învățători, a cunoaște natura și omul sunt primile principii trebuincioase nouă: a dezvoltat toate forțele corpului nostru și toate facultățile sufletului nostru; a forma rațiunea noastră după modelul celei mai supreme inteligenți; a crește spiritul nostru pînă la ideia cea mai sublimă a Divinității, a iubi din toată inima noastră, a ne supune ei în tot, a o consulta în toate întreprinderile noastre, a raporta totul ei, a proceda ca și cum am fi totdeauna în prezența ei, a ne confia în providența sa, a adora bunătatea sa infinită, a o onora prin o afectuoasă recunoștință pentru binefacerile ei și prin acte de virtute și prin binefaceri; a onora pe părinții noștri ca niște imagini vii ale spiritului nostru, ale da lor o parte din cultul datorit Divinității; a crește copiii noștri în amorul pentru muncă și pentru virtute, a-i învăța să suporte bunurile și relele vieții, conservînd sănătatea lor prin frugalitate și temperanță, întreținînd forțele lor prin continue exerciții, și lucrînd din ce în ce mai mult spre a se perfecționa, a se corige de cele mai mici greșeli, a învinge pasiunile, a conduce și a purga pornirile lor prin bune obiceiuri; a ne stabili stăpîn desăvîrșit pe sine conservîndu-ne egalitatea sufletului în una sau cealaltă stare, micșorînd trebuințele noastre mulțumindu-ne de absolutul necesar, *a mări fără intrerupere cunoștințele noastre, a dobîndi asupra ori cărui lucru știința și virtutea fortificîndu-ne în toate zilele în practica binelui; a îndrepta pe cît posibil*

(1) Vezi fragmentul istoric, scris de însuși Gh. Lazăr pag. 38.

tot răul ce există în societate; a combate viciul și eroarea, ignoranța și justiția cu armele înțelepciunii și ale prudenței; a a ne anima constant de amorul adevărului, de dreptate și de unitate; a iubi oamenii, pe semenii noștri; a imita pe cei înțelepți pentru a-i putea egala; a trăi și a muri pentru Divin, pentru Virtute, pentru Patria noastră!

Acestei înalte școale datoresc luminarea lor cea mai mare parte din conducătorii poporului nostru cari au jucat însemnatele roluri în mișcările noastre naționale. Ea a pus în măsură pe Heliade d'a afirma geniul său, punîndu-l tot odată în serviciul patriei.

Grea a fost prin urmare munca părinților noștri, dar mai grea și mai bine făcătoare are să fie munca noastră și a copiilor noștri, dacă o vom înțelege cu adevărat și dacă simțim în noi dorul și curajul de a o începe și a o duce la un bun sfîrșit. Să voim dar, să voim din toată inima și din tot sufletul nostru și vom putea!

Astăzi, se agită chestiunea culturii maselor. E indispensabilă această cultură la noi, din importante puncte de vedere; îndrăznesc a zice chiar că, ea face parte din cel mai capital punct de vedere: din acel existenței noastre naționale. În prima parte a lucrării de față, ocupîndu-mă de instrucțiune în general, am zis despre aceasta, că a făcut progrese enorme, că astăzi suntem înzestrați cu toate armele științei cari răspîndesc cultura în cercuri tot mai largi; dar că s'a constatat insuficiența metodei acesteia, cînd e vorba de cultura profesională a maselor, la noi astăzi, iar la popoarele înaintate în civilizație de demult și pentru acest motiv au recurs la un alt mijloc propice: la școala complimentară (1).

Să ne unim dar cu acei cari cred în virtutea neînfrîntă a națiunii române, pe care atîți secolii nici în cea mai apusă soartă a ei, acea virtute nu a trădat-o; să ne unim cu marii bărbați și însuflețiții fii ai acestei națiuni, cari în orice timpuri cînd se tratează chestiuni de o importanță capitală, cu toată bărbăția demnă de un Roman vechiu, cu toată rezoluția [nefătărită]

(1) Vezi paginile 10, 64—65, 85—86, 139—140, 191, 204—207, 209—212.

și cu pana și cu cuvîntul și cu fapta au sprijinit și sprijinesc cauza națională, cauza culturii, în biserică, în școală, în politică; cari și-au întors către orice operă națională toată influența și pozițiunea și n'au cruțat nici osteneli, nici cheltueli, numai și numai ca să sprijinească pe această națiune, cu al cărui nume se laudă și a cărui limbă o vorbesc cu toți prin exemple vii, prin căldura inimilor noastre și prin armele științei să inspirăm țaranului român și în general poporului de jos virtuțile de om și cetățean cari pe individ 'l fac fericit, iar țara și neamul puternic și respectat.

Cu alte cuvinte să grupăm împrejurul «Drapelului nostru» (1) toate inteligențele, toate energiile, toate bunele voinți și să pășim la luptă.

Principiul constituirii acestei mari asociațiuni culturale, nu în mod absolut, să fie: reuniunea societăților naționale de cultură și a noilor aderenți; iar în practică să organizăm un *patronajiu*, atît pe cît posibil de complet, pe lângă fiecare școală publică primară, cu deosebire pe lângă cele rurale, care să dirigeze și unifice lucrările acestor mici centre de cultură cu menirea d'a face pe om să iubească cartea și să aibă dorința d'a ceti procurîndu-i în acelaș timp mijlocul (2)

Concursul din partea acestei mari asociațiuni ce vom denumi: Liga învățămîntului complimentar al maselor în România, ce se poate promite și da către micile centre culturale ce vom denumi: «Patronajii», va fi stabilit în chipul următor: Liga va favorisa din toată puterea sa opera micilor societăți culturale: Patronajii. Ea, pe lângă că va încuraja fundațiunea lor prin consiliile sale, va ține un comitet de inițiativă permanent la dispozițiunea fondatorilor patronajilor pentru a-i ajuta în opera lor.

Ea va organiza conferințe, spre a cuceri simpatiile pentru întreprinderea lor. Ea va crea comitete regionale industriale sau agricole, unde comitetele sau chiar particularii ar găsi corespondenți și resurse pentru a plasa copiii la eșirea lor din școală.

(1) Acest *Drapel* ar primi sfințirea de: Invățămîntul complimentar al maselor în România, de exemplu.

(2) V. pag. 139—140 și 233—234.

Ea va imprima și distribui o instrucțiune practică pentru fundațiunea și organizațiunea patronajilor școlare, însoțite de statute modele. Ea va stabili notițe particulare asupra fiecărei branșe din aceste patronajii, în scop d'a face cunoscută utilitatea lor practică și mijloacele lor de acțiune. Ea va repartisa asupra comitetelor în exerciții donațiunile și ofrandele cari îi vor parveni din partea aderenților; în sfîrșit ea va face în fiecare an un studiu special din rapoartele ce 'i vor adresa comitetele locale, în scop d'a decerne recompense sau diplome membrilor cari ar fi contribuit la dezvoltarea operii. Distribuția diplomelor sau a recompenselor va avea loc în fiecare an într'o serbare solemnă, în București.

Prin această organizare generală Liga, sper, că va parveni să doteze, într'un apropiat viitor, fiecare grup școlar constituit în țară, cu un patronajiu efectiv, stabilind astfel între lucrătorii luminați, fie înalfabeți, fie dintr'o comună rurală, fie dintr'un cartier de oraș și locuitorii avînd nevoie de ajutor reciproc, o solidaritate socială.

Acest patronajiu va constitui, pentru toți membrii cercului fără distincțiune de credințe nici opinii, un consiliu de amici luminați, bine făcători la trebuință, a căror protecțiune afectuoasă îi va urmări în viață și le va felicita accesul în situațiuni mai bune în direcțiunea cărora ar fi dat dovadă de aptitudini industriale, agricole sau comerciale.

Această măsură va pune capăt stărei desnădăjduitoare de astăzi: izolarea. Va înlătura erorile de direcțiuni cari ea permite, și tot odată va pune capăt amărăciunilor și decepțiunilor ce reese din aceea stare.

Aceasta este o întreprindere a cărei importanță socială trebuie să tenteze pe toți acei cari se interesează la viitorul patriei. Liga, sper, să fie înțeleasă și sprijinită pretutindeni și la constituirea sa, dacă aceasta se va întîmpla, ea va aștepta cu confiență din partea membrilor săi, puternică inițiativă, un concurs activ, o propagandă energetică animată de unul din acele elanuri de devotament la cauza națională prin care nasc și se susțin operele cele mari.

Să ne instituim în adunări de înțelepciune pentru a lucra la regenerațiunea, la perfecțiunea, la fericirea neamului, căci numai năzuințele zadarnice au rezultate zadarnice; dar iubirea frățească și pacea asigură și înaintează înflorirea Patriei.

DE PESTE MUNȚI

În Noembrie se ține congresul catolicilor maghiari cari umblă să contopească biserica românească unită de peste munți în organismul bisericii catolice maghiare.

Situația Românilor uniți a devenit astfel foarte primejdută și mulți dintre ei se întreabă dacă nu ar fi momentul spre a face acum un act de bărbăție? D. Dr. Alex. Vaida Voevod publică în această chestie un interesant articol în *Tribuna*, pe care-l lăsăm să urmeze:

Români ori catolici?

Iar de nu ne vor lăsa pe noi și pe rămășițele noastre într'această așezare, pecețile și iscăliturile cari am dat să nu aibă nici o tărie...

Manifestul de unire din
7 Octombrie, 1698.

Două secole de grele lupte au trecut de când strămoșii noștri, ai unităților de azi au încheiat pactul cu Roma.

Mari iluzii i-a înduplecat să provoace schisma, căci mari și importante drepturi așteptau să dobândească pentru ei și urmașii lor. Nu este locul nici timpul să discutăm, dacă binele ce a rezultat pentru neamul nostru din acel pact de natură pur politică a fost mai mare decât răul. Trebuie însă să ne dăm seamă, că *interesul* a dictat unirea, iar nu micile chițibușuri de natură dogmatică, ce *de facto* a fost și *de jure* ar fi trebuit să rămână deosebirea între vechea biserică română și fica ei aliată cu Roma. Și când noi, descendenții semnatarilor actuali de uniune,

noi, în interesul cărora s'au rupt strămoșii noștri de către biserica românească orientală, căutăm să ne dăm seamă, că anume ce rezultat au produs iluziile antecesorilor noștri, atunci cu inima amărită vedem, că răsplata iluziilor și jertfei lor pentru noi nu este decât crîncenă desiluzie. Poporul român desbinat în două tabere: uniți și neuniți, suferă și a suferit toate relele, ce rezultă din desbinare. Veleitățile confesionale sunt răul mai mic, dar ura, ura între frați, numai cu greu se poate înăduși prin presiunea opiniunii publice și există între noi ca un morb chronic, care în tot momentul amenință cu izbucnirea unei crize acute.

Purgatorul, papa, pinea dospită ori nedospită, purcedarea spiritului sfînt, cu un cuvînt cele patru puncte ale uniunii să fie oare cauza acestei ure latente? Ar fi ridicol de a susținea una ca asta! Întrebați poporul, întrebați inteligența noastră laică de ambele confesiuni! Cel mult un percent are ideie despre acele subtilități de natură pur confesională, dogmatică. Nu în această parte este de a se căuta isvorul răului. Nu, — el este cauzat prin firul roșu al trecutului unităților, prin tendința în veci neadormită a bisericii catolice de a ne escamota pe neștiute cu desăvîrșire, iar nu numai *pro forma*, cum ar trebui să fim pe baza pactului de unire, — în sînul «singure mîntuitoarei biserice catolice». Biserica unită de astăzi de mult nu mai este biserica unită precum a înțeles-o Atanasie și preoții săi.

Moravuri, ceremonial, apucături străine, catolice, au fost contrabandate cu încetul în biserica unită de *rit oriental*. Suntem de mult pe cale de a deveni cu totul papistași.

Și dacă cu toate acestea pînă în ziua de astăzi am rămas uniți, cauza este pe deoparte, că și biserica noastră unită este încă *românească* în butul tuturor nisuin-

țelor a citorva oameni crescuți în spiritul catolicismului cosmopolit, pe de altă parte conservativismul și indolența proprie firei omenești.

Nu ne este însă nici cînd permis să uităm:

«*Iar de nu vor lăsa pe noi și pe rămășițele noastre într'această așezare, pecețile și iscăliturile ce am dat să nu aibă nici o tărie*». Ce însemnează acest cuvînt solemn la finea contractului cu Roma? Eu cred, că altcum nu este posibil să-l interpretăm decît așa, că pe cît timp interesele noastre cîștigate prin concesiunile din acel act, nu vor fi jignite, strămoșii noștri s'au deobligat de a rămînea uniți. În acelaș timp însă ne impune nouă datorința sfîntă că îndată ce s'ar face încercarea de a cere mai mult din cum au dat semnatarii actului de uniune, noi urmașii lor să privim pactul cu Roma de neexistent, «pecețile și iscăliturile ce (ei) au dat să nu aibă nici o tărie».

Acea «așezare» nu au cutezat în trecut nici catolicii, nici Curtea, nici Maghiarii să o atace. S'au mulțumit cu mici acțiuni de contrabandă precaută. Astăzi însă s'a înșchimbât situația din temelie. Astăzi ei cutează să ne creeze o alternativă, care dovedește, că ne țin de un popor cuprins de importanță morală și intelectuală. Români ori catolici? Iată această alternativă în fața căreia suntem puși uniți de sub Coroana S-tului Ștefan în urma conferinței episcopoești catolice din 14 și 15 Septembrie a. c. Este nouă această alternativă, căci dela uniunea noastră cu Roma pînă astăzi nici cînd nu a fost contestat caracterul *specific* al bisericei noastre unite, nici cînd nu s'a făcut măcar încercarea de a contopi biserica greco-unită în biserica română apuseană. Acum însă cu intrigă pe deoparte, pe de alta cu ajutorul forței cutropitoare a statului, voesc dușmanii strămoșești ai neamului nostru să ne decreteze

de catolici. Ce ar însemna însă pentru noi o contopire în autonomia bisericei catolice maghiare? Ce ar însemna răpirea caracterului *particular* al bisericei noastre? Ar însemna *maghiarisarea* bisericei unite! Maghiarisarea în formă de present, iar în viitor maghiarisarea ei desăvirșită. Unde este acel greco-unit, care ține la demnitatea sa de bărbat și la integritatea caracterului său național, care să fi cetit fără de a înroși de indignare modul volnicesc și cinic în care conferența episcopatului catolic maghiar a cutezat să treacă la ordinea zilei asupra declarațiunei vrednice a Metropolitului nostru de Alba-Iulia și Făgăraș? Și ca membru al bisericei greco-unite de rit oriental nu a simțit oare cetind acea știre, afară de profundă revoltare, totodată și rîvna de a răspunde în mod bărbătesc la acea palmă morală, care au cutezat episcopii *catolici maghiari* să i-o aplice Metropolitului nostru *român unit*? Nu numai Excelența Sa Metropolitul Victor Mihályi de Apșa a fost ofensat și nu numai dreptul lui l-au călcat în picioare acei episcopi catolici maghiari, ci *ofensat a fost întregul popor românesc unit, în persoana capului său bisericesc*. Nu Excelența sa are să răspundă la acel atac volnic și violent, ci *poporul unit* are să protesteze acum, căci protestul Metropolitului nostru a perit, cum pierе în vînt suspinul rănitului.

Cu *vorbe* avem să le răspundem, cît timp ei cu vorbe caută să vă nimicească. Cînd însă ei s'ar încumeta să încerce a ne subjuga prin fapte, atunci prin *fapte* avem să le răspundem și noi! Din toate părțile trebuie să ne ridicăm vocea, bărbați și femei, cu mic cu mare, spre a protesta în contra perfidiei și forței. O deputație de preoți și de mireni la Roma, alta la Viena! Să declarăm sus și tare, că nici cînd nu vom suferi să fim contopiți în autonomia catolică maghiară, să declarăm solemn, că noi *în momentul, cînd*

de nobis sine nobis ni s'ar răpi calitatea particulară a bisericii noastre din acel moment începînd biserica unită ar înceta de a mai fi biserica noastră! Să strigăm în lumea largă, că îndată ce contopirea noastră în autonomia bisericii catolice ar fi un fapt săvîrșit, toți uniții am trece fără preget în sinul bisericii române greco-orientale! Și spre a o putea realiza aceasta să lucrăm neobosiți, din toate puterile într'acolo, ca *fapta* să poată deveni vorba îndată ce *ei* ar cuteza să-și realizeze planul lor autocratic! Urmărind interese mai mult particulare decît obștești, s'au rupt antecesorii noștri din sinul bisericii noue. Iar noi, strănepoții lor, acuma, după un progres de 200 ani să nu posedăm oare atîta forță de convingere, încît scopul ideal, comun, consolidarea noastră națională, să-l știm ridica asupra considerațiilor confesionale, observarea cărora inevitabil ar produce învingerea maghiaro-catolicilor?!

Voi mame române, voi bărbați în floarea vieții, voi bătrîni încărunțiți în lupte de apărare a neamului nostru, puterea-ți voi suferi o desmembrare a națiunii noastre, putere-ați voi lăsa drept moștenire nepoților și strănepoților voștri o biserică unită maghiarisată contra voinței voastre din cauza slăbiciunii *voastre* de convingere?

Numai blestemul urmașilor, care zgudue liniștea mormintelor noastre am merita să ne fie răsplata, dacă am intra în autonomia bisericii catolice *maghiare* cînd biserica soră, română din fire, română din sînge, română din limbă ca un liman mîntuitor ne primește în momentul supremului pericol național în sinul său. Interesul Romei și interesul casei domnitoare au dat inițiativa la schismă în sinul poporului românesc. Le-a succes, de oare ce și interesele străbunilor noștri a consunat cu interesele lor.

Ce interes ne-ar mai lega însă de o bi-

serică a cărei scop a devenit desnaționalizarea noastră?

Am fi niște degenerați, dacă de dragu confesiunii nu am abandona o biserică, ce astăzi cutează o flagrantă trădare a pactului reciproc, neținînd cont de condițiunile sub cari antecesorii noștri s'au unit cu Roma, numai cu scopul de a ne răpi ce trebuie să ținem mai sus decît orișice: *legea de rit oriental și limba!*

Am fi niște sclerați, dacă noi. «*rămășițele*» celor subscriși la actul unirii, am suferi să ne scoată din vechea «*așezare*», fără să susținem pactul străbunilor noștri, în urma căreia «*pecețile și iscăliturile*» lor nu au «*o tărie*» din moment ce suntem contopiți în biserica maghiaro-catolică.

Viitorul poporului român este periclitat, periclitat ne sunt cele mai scumpe tesaure ce le are o națiune. O luptă mai sfîntă, decît ceea ce ni se impune nouă, nu i-a mai fost impusă nici unei ginte din partea dușmanilor săi.

Si volumus pacem, bellum debemus parare!

Cine ar putea sta cu mîinile în sîn, cînd însăși existența noastră etnică este amenințată prin catolicii maghiari?

E timpul suprem să pregătim marea luptă, care, — pregătind-o bine, — ne garantează victoria asupra atentatorilor. La muncă deci! Să dăm năvală!

Să lucrăm din toate puterile într'acolo, ca în momentul cînd *Ei* ar decreta *moartea* bisericii noastre *unite naționale*, *Noi* să ne înălțăm la nouă viață în sinul bisericii noastre *neunite naționale*. Să aruncăm mînușa strigîndu-le: **Catolici maghiari nu o să ne vedeți nici cînd! Săvîrșiți atentatul, dacă voiți să ne vedeți greco-orientali români!**

Dr. Alex. de Vaida-Voevod.

ROMÂNII LA CONGRESUL ORIENTALIȘTILOR

Roma, 4 Octombrie n. 1899.

Tribuna Poporului dela Arad primește următoarea corespondență dela Roma:

Astăzi s'a inaugurat congresul Orientaliștilor în palatul istoric pe capitoliu, în sala numită a Horațiilor și Curițiilor.

Pentru noi, Români din Dacia Traiană, acest congres are o specială însemnătate.

În prezența lumii culte se pecetluiește, așa zicînd, frățietatea noastră cu ginta latină. Iată cum.

Representanții guvernului român și ai științei române, la acest congres, sunt savanții profesori și academicieni d-nii V. A. Urechia și G. Tocilescu.

Ambii sunt aleși presidenți în secțiuni. D-l Urechia în secțiunea istorică și etnografică, iar d-l Tocilescu pentru științele helenice și tot orientalul grecesc.

Acești eroi ai științei și culturai române sunt însă tot așa eroi și pentru ideia Românilor. Concepură ideia fericită, de-a încununa columna lui Traian.

Roma străbună, prin reprezentanța sa oficială, prin oamenii săi de știință competenți specialiști în ale istoriei și ale etnografiei popoarelor, va însoți acest act mareț al depunerii cununei, împreună cu aleșii reprezentanți ai științei, din toată lumea civilisată.

Vor lipsi, ce lucru frumos! numai Jidani, cari represintă pe Maghiari la acest congres.

Cununa e turnată din bronz, două ramuri de stejar se încovoie spre olaltă, cuprinse și legate în mănunchiu prin stema României. Pe două panglici, asemenea din bronz se află dedicațiunea: «*Divului Nerva Traian, Fundatorul Daciei*».

«*Românii, oaspeții Romei în anul 1899, luna Octombrie*».

Pe frunzele de stejar sunt scrise numele Domnilor romani mai însemnați: Manliu — Mauru — Claudiu, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, etc. Apoi Cuza-Vodă și gloriosul Rege Carol I.

Pe o frunză sunt înscrise numele nemuritorilor Horia, Cloșca și Crișan.

Depunerea sărbătorească se va face în 12 curent. Se prevede o manifestațiune

de simpatie pentru Români, cam rar s'a mai văzut.

Causa noastră națională posedă simpatiile lumii civilizate. Vorba e, să ne știm folosi cu demnitate de aceste bune dispozițiuni.

Jidano-Maghiarii mincară una bună. Auzind ei de venirea lui moș Urechia, s'au speriat, și au alergat, să salveze «ideia de Stat», ce-i compromise cu desăvîrșire. Să vedeți, cine sunt acești neași Maghiari: Weinberger (Vàmbery Armin), Goldzieher Natzel Zwiebelduft (Óvary Lipót) ceva Hartmann, și un savant de rasă, Szentkatolnai Bálint.

Iată reprezentanța maghiarimei! Și ei s'au și pus pe lucru. Mai întiu au perorat, că Maghiarii au vărsat sînge pentru independența și unitatea Italiei! (Asta pentru căpătarea bunăvoinței). Dar se auzia zicînd dar ce are a face sîngele Maghiarilor cu Congresul Orientaliștilor? Alții ziceau, se poate că s'a vărsat sînge maghiar, dar ce au aface Jidani cu sîngele maghiar? — Se fac de rîs și de batjocură.

Este însă ceva și mai ridicol. D-nii Weinberger și Zwiebelduft s'au dus la ilustrul conte de Gubernatis, ridicînd pîră și ponos că d-nul Urechia vrea să-i atace pe Maghiari.

Nobilul conte răspunse, că el îl cunoaște pe d-l Urechia, și așa n'au să se teamă de un atac din partea d-sale. Dacă însă d-lor vor provoca, d-l Urechia se va apăra după datorie. Le recomandăm deci să fie prudenți și să nu provoace.

— Dar vor face manifestație la columna lui Traian, și asta noi cum vom putea suferi?

— Nu vă privește pe d-voastră. Încoronarea columnei nu se ține de congres. Atară de congres ei pot face aceea ce vreau, s'au ce li se pare spre bine. Columna lui Traian e un monument, care-i privește pe ei deadreptul, și își fac onoare și datorie, dacă o încununează. *De cumva aveți și D-voastră ceva monument, care vă privește, faceți asemenea, și noi Vă vom gratula.*

Vedeți, Românilor, de ce sunt capaci jidano-maghiari!

Romanus.

Ein Ministerwechsel

Das Cabinet Thun hat dem Kaiser seine Demission überreicht und dieselbe ist angenommen worden. Damit ist das zum Ereignis geworden, was schon längst als unausbleiblich erwartet wurde, denn es hat sich schon seit geraumer Zeit niemand darüber in Unklarheit befinden können, dass Graf Thun nicht in der Lage sein werde, die ihm seinerzeit bei der Cabinetsbildung gestellte Aufgabe zu erfüllen. Er hat selbst die bescheidensten Hoffnungen der Wenigen, die in einer Anwendung von Optimismus geglaubt hatten, es werde vielleicht *diesem* «Staatsmanne» gelingen, den aus den Angeln gehobenen Parlamentarismus wieder zurecht zu richten, mit einer nichts zu wünschen übrig lassenden Grundlichkeit desavouirt und es ist ihm nicht nur nicht geglückt, einen *modus vivendi* ausfindig zu machen, um die deutsch-tschechischen Differenzen zu beseitigen, seine totale Umfähigkeit hat es zu stande gebracht, durch die Landesregierung der Bukowina auch noch die Rumänen zu Gegnern seines Systems zu machen und die Vertreter derselben im Reichsrathe, die der Majorität angehört hatten, auf die Seite der oppositionellen Parteien hinüberzutreiben. Wenn man sich die Ära Thun vergegenwärtigt, so wird man zwar eine lange Reihe von Unbegreiflichkeiten, aber auch nicht eine einzige That finden, die von volksfreundlicher Gesinnung oder staatsmännischer Klugheit zeugen würde. Doch wir wollen ihm nicht Unrecht thun; *etwas* hat das gewesene Ministerium doch geleistet: es hat mit Herrn v. Széll einen neuen Ausgleich geschlossen, der Österreich noch viel schwerer belastet und tiefer demüthigt, als alle die früheren Verträge, die Cisleithanien mit den Magyaren eingegangen ist.

Graf Thun ist also abgethan und man muss gestehen, dass auch die Hoffnungen, die auf das neue Regime gesetzt werden, keine allzugrossen sind. Dieser Pessimismus ist aber ein sehr begründeter, wennman sich vor Augen hält, wie wenig bis-her die österreichischen Regierungen

es verstanden haben, ihre Pflichten zu erfüllen. Wir sind es gewohnt, einen Ministerwechsel ausschliesslich von zwei Gesichtspunkten zu betrachten. Entweder ist das, was sich vollzieht ein blosser Wechsel von Personan, das heisst an die Spitze der Regierung tritt statt des Grafen X der Graf oder der Fürst Y, oder aber man spricht von einem «Systemwechsel». Was versteht man denn aber in Österreich überhaupt unter einem Regierungssystem? Bisher hat man, freilich gezwungen durch die unglückselige centralistische Vertassung, darunter nichts anderes verstanden als die Ausspielung einer Nationalität gegen die andere und ein Wechsel des Systems bedeutete daher nichts anderes, als dass diejenige Nation, die bisher die meistbegünstigte gewesen war, auf ihre Vorherrschaft solange verzichten musste, bis wieder an sie die Reihe kommt. Das ist ein Zustand der für die Dauer unhaltbar werden dürfte, weil es sich schliesslich doch als unmöglich erweisen wird, dieses Wechselspiel fortzusetzen. Auch das zur Nachfolge des Ministeriums Thun berufene Cabinet wird zu der bisher üblichen Schaukelpolitik greifen müssen, wenn es sich im Sattel erhalten will und darnach dürfte es auf schier unüberwindliche Hindernisse stossen, denn der provisorisch durch den § 14 in Kraft gesetzte österreichisch-ungarische Ausgleich muss ja noch die Indemnität des Parlamentes beausprechen und es ist so gut wie ausgeschlossen, dass sich für die Thun-Széll'schen Abmachungen im Abgeordnetenhouse eine Mehrheit finden wird. Dann aber beginnt die Krise von neuem und an eine Lösung des Knotens ist nicht zu denken. Darum ist und bleibt der einzige Weg, der zu Gesundung führt, die Beseitigung des Centralismus und eine Revision der Verfassung im föderalistischen Sinne!

